

304

לכן אני אומר לך, שאני לא אהיה בנתק, ברגע שגמרנו את הלחימה, ויצאנו משמה די מהר, כן, לא נשארנו ב... באזור... אתה תדבר עם אמציה, הוא יספר לך...

המחבר: "טוב, אמציה, אני מבין, יודע עוד פחות, בנסיבות ה..."

מנהיים: "לא, לא, לא רק, לא הסיפור ה... דווקא, לא, אתה מדבר על... אמציה היה אחר-כך מס-פא..."

לאחר מכן שאל המחבר את מנהיים לגבי נוכחות של אנשים נוספים כאנשי ש"י במקום, בעת הקרב או לאחריו והתשובה הייתה שלילית לחלוטין.

המחבר:

...אני מניין שאתה לא יכול למשל להיזכר אם היו אצלכם בפלוגה, תוך כדי הקרב, איזה שהם אנשים שצורפו אליכם מחוץ לפלוגה האורגאנית, למחלקה...

מנהיים: "בטנטורה?"

המחבר:

במקרה של טנטורה, אני מדבר על טנטורה. אנשים כמו אה...אני לא יודע אם קראו לזה או אנשי ש"י, אנשי מודיעין, אנשי אה... ביטחון כולל...

מנהיים: "כלום."

שאל המחבר:

בוא נגיד ככה, אתה זוכר, נאמר בוודאות, או אתה לא זוכר שום דבר אחר, שמבחינת הקרב עצמו, בקרב, במחלקה שאתה בה היית, כול מי שהשתתפו היו אנשים שאתה הכרת כחיילי המחלקה. לא זוכר מצורפים.

מנהיים: "לא. נספרים. לא. לא היה דבר כזה. אני רוצה לומר לך, משך כול מלחמת השחרור לא נתקלתי בדבר כזה.

המחבר:

אתה אומר שאתה לא נתקלת, זאת אומרת, בעצם, אתה אפילו לא ... יכול להגיד שאפילו אחרי קרב ראית אותם נכנסים, ראית אותם עושים איזושהי פעילות?

מנהיים: "אף פעם לא."²⁷⁵

אכן, בכמה וכמה קטעים של דבריו, חלקי למדי הוא המידע שמסר מנהיים וחלקים אחרים של הסיפור - מה שקרה בטנטורה, מרגע שנכבש הכפר ועד לפינויו, כמה וכמה שעות לאחר מכן, לפי מנהיים, לא ידועים לו כלל וכלל, למרבה הפליאה.

יעקב מרקוביץ

יעקב מרקוביץ, יליד יפו, 1925, השתחרר משירותו הצבאי ב - 1966, בדרגת סגן-אלוף, ושירת כרב-סמל פלוגתי בפלוגה ג' בעת הקרב לכיבוש טנטורה. גם הוא, כאחרים, זכר ששם מפקד הפלוגה היה זיגו, אך לא זכר את שמו המקורי. הוא זכר שסגן מפקד הפלוגה היה אמציה עמרמי. וכן שהוא אף נפצע בקרב בטנטורה. מרקוביץ אף זכר את שמות מפקדי המחלקות באותו הקרב ואף זכר, בין היתר, שיחיאל פרסיל, אחד מהם, נפצע, או סבל מחולשה והיה תשוש, ושהוא הוציא אותו מן הכפר בעזרת סוס ועגלה שנמצאו בכפר, דבר שפרסיל עצמו לא זכר בראיון איתו.

מרקוביץ סיפר כי כרס"פ הוא לא השתתף בקרב, אך זכר, כי פלוגתו נתקפה מצד דרום, דרך הדיונות, נתקלה בצלפים שפצעו את אמציה ועוד אחד ממפקדי המחלקות וכן סיפר על ארבעה שנהרגו בגיפ, מתוכם ציין את בנימין טריוואקס, קצין הרכב של הגדוד וכן ציין שגם בנימין פיש נהרג בגיפ, הגם שעליו, על פיש, ידוע כי היה, אולי, החלל היחיד שנהרג מפלוגה א', למרות שהיה, כזכור, רשום כמפקד כנה בפלוגה ג'.²⁷⁶ על שנים נוספים שנהרגו בגיפ לא זכר מרקוביץ אך אמר שנדמה לו שאחד מהם היה בעל-קורא, עליו ידוע כי נהרג כלוחם של פלוגה ב'. מרקוביץ הדגיש את השפעת המקרה של הגיפ על האנשים, אם כי לא פירט למה התכוון. הוא סיפר שבשלב מסוים נכנס לכפר כדי לסייע בפינוי. מרקוביץ זכר שהיו הרבה שבויים, שריכזו אותם, למיטב זכרונו ליד בית הספר, אותו זכר כמקום גבוה. הוא זכר שהם ישבו על הארץ, מאות מתושבי הכפר, אותם אספו מן הבתים. הוא זכר שהתרשם שהיה כפר די מבוסס על פי הבתים והחצרות והתרנגולות שהתרוצצו בין הרגליים וכן זכר שהם נכנסו ורחצו ביס ברגע שהתאפשר הדבר.

מרקוביץ אמר שכיבוש הכפר היה חשוב ביותר כי הכפר היווה מחסום על הכביש לכיוון חיפה וכי מן הכפר ירו על הכביש. טיעון מסוג זה, של ירי מצד טנטורה על הכביש לחיפה לא הועלה על ידי אף אחד מן המרואיינים, למן המג"ד פרידן ועד אחרון החיילים. מרקוביץ גם ציין שבין אנשי טנטורה היו גם שוטרים בריטיים, שערקו מן הצבא הבריטי לטובת הערבים.

²⁷⁵ ראה: שם.
²⁷⁶ ראה: ארכיון צה"ל, תיק 170, משלוח 6430/49.

לשאלת המחבר את מרקוביץ' האם היו, וכמה, קרבנות מבין המקומיים הוא השיב כי היו פצועים וגם הרוגים מקרב החיילים, גם בגין הצלפים, להם לא ציפו כולל. על המקומיים אמר מרקוביץ' שאספו אותם למקום אחד, כמה מאות מהם, אך הדבר היה לטובתם ואין פירוש הדבר שפגעו בהם. כן אמר כי היו הוראות לא לקחת שלל ולא לפגוע באוכלוסיה המקומית. הוא גם לא זכר שנכנסו לבתים.

בשאלה נוספת על מהלך הקרב של פלוגתו חזר מרקוביץ' ואמר ש"נתקעו בחולות והצלפים לא איפשרו להתקדם הלאה" בהמשך אמר מרקוביץ' כי "שמעתי גם שזינו איכס קצת את העשתונות, זאת אומרת, הוא לא ידע מה לעשות בסיטואציה הזאת"²⁷⁷

לשאלה נוספת על מספר הקרבנות של האויב השיב מרקוביץ' שאינו יודע דבר על כך. גם על שאלה אחרת, לגבי המשך הפעילות של פלוגתו לאחר הכיבוש, לא זכר מרקוביץ' שום דבר מיוחד. הוא גם ללא זכר את לוח הזמנים בהם התרחשו הדברים ולאמתו של דבר לא זכר שום אירועים מיוחדים. הוא אפילו לא זכר איפה היה המחנה העורפי של הגדוד באותו היום וזה, לדבריו נמחק מזיכרונו.

ברגע מסוים, אמר מרקוביץ': "שוכחים, אני לא זוכר..."

המחבר: "מאז לא דיברת עם אף אחד?"

מרקוביץ': לא, לא דיברנו על זה בכלל לא... זה לא היה קרב שאנחנו התייחסנו אליו. וראו, המוקד הגדול של הפלוגה זה היה הקרב על עיראק אל-מנשוה"²⁷⁸

באמירותו, על כך כי אינו זוכר וכי לא קרה בטנטורה שום דבר מיוחד מצטרף מרקוביץ' לאחדים מן המרואיינים האחרים מחיילי "אלכסנדרוני" אשר, לדבריהם, לא זכרו אירוע מיוחד לאחר כיבוש טנטורה, אך על רקע עדויות וראיונות אחרים, זוהי תופעה מתמיהה למדי.

יוסף בן רפאל כהן

יוסף בן רפאל כהן נולד בויכרון-יעקב ב-1921. בראיון עם המחבר אמר יוסף כי היה בטנטורה כשכבשו אותה. לאחר מכן תיקן את גרסתו והסביר שנכנס לכפר לאחר כיבושו. לדבריו, בעת הקרב הוא היה במשטרת זיכרון-יעקב, למקרה שיהיה צורך בעזרה כלשהי ואחר-כך נכנס לטנטורה, לאחר כיבושה. לאחר מכן התנהלה בין יוסף למחבר השיחה הבאה, בה נכללו חלקים אחדים, שהיו מפתיעים ואף ייחודיים, בהשוואה לעדויות שנשמעו בראיונות האחרים.

המחבר: "אז באיזה שלב אתה נכנסת לכפר?"

²⁷⁷ ראה: ראיון אישי של המחבר עם יעקב מרקוביץ' ב-31.3.1997.
²⁷⁸ ראה: שם.

יוסף : "כבר כשכבשו אותנו"

המחבר : "אחרי הכיבוש"

יוסף : "אחרי הכיבוש. הצבא נכנס ואז..."

המחבר : "באיזה שעה בערך, אתה זוכר?"

יוסף : "אפילו, אני זוכר אפילו חבריה שהרגו, על זה אני לא... בכלל..."

המחבר : "לזה תיכף נגיע."

יוסף : "החבריה, שכבר מותו, שכבר הם אינם. היה בא ואומר לו תחפור לי בור והיה יורה בו כדור בראש. טוב, זה

לא..."

המחבר עצר את דברי יוסף בשאלה מקדימה, בניסיון להבין למה קרה מה שקרה בטנטורה :

לא, אבל זה תיכף נגיע, אנחנו צריכים להגיע לזה כי מוכרחים איכשהו לראות מה קרה פה, למה, למה

עשו את זה. אבל תיכף, נגיע לזה. רק, אתה אומר נכנסת כשכבר היה הכיבוש...

יוסף : "כן"

המחבר : כשכבר נגמר הכיבוש. אתה זוכר בערך שעה, פלוס מינוס ככה?"

יוסף : "אנחנו היינו במשך היום הלא הצבא, הצבא התיישב בפנים, והם התחילו להוריד ולסגן אותם ולקחות אותם.

אבל הרוב בצפר בכולל ברחו"

המחבר : "מה זאת אומרת לסגן? לפי מה? לפי איזה..."

יוסף : "לא היה כבר מה לסגן ביניהם מפני שהרוב ברחו דרך היס."

המחבר : הרוב ברחו דרך היס?"

יוסף : "הרוב ברחו דרך היס... הרציניים שלהם ברחו דרך היס."

המחבר : "מה זה הרציניים?"

יוסף : הבן של המחבר ברח דרך היס"

המחבר : "אתה מתכוון הרציניים מבחינת כסף או מבחינת לאומנות?"

יוסף : "מבחינת לאומנות ולוחמים וזה כולם ברחו דרך היס. הם לא נשארו."

המחבר : זאת אומרת ברחו עוד לפני שהכפר נכבש?"

יוסף : עוד לפני שנכבש."

המחבר : זאת אומרת עוד באותו הלילה אבל עוד לפני הכיבוש."

יוסף : "זאת אומרת בין הקרבות והזה כולם הפליגו דרך היס ברחו"

המחבר : "עכשיו בוא נגיד אותה משהו כמו, נכנסת כמו לפני הצהרים כזה, משהו כזה?"

יוסף: "בשעות היום במשך בשעות היום היינו בפנים הכפר"

המחבר: "ומה, מה אתה זוכר משם?"

יוסף: "מה..."

המחבר: "אני מבין שתפסו אנשים וירו בהם אבל מה, למה זה קרה?"

יוסף: "כבשו את הכפר, ניקו אותו ואחר-כך הצבא פוצץ את כול המבנים ו..."

המחבר: "כן אבל, אבל מה הייתה הסיבה שירו באנשים אחרי הכיבוש?"

השיב יוסף:

זה כבר הייתה שנאה ש... שעוד כשהם ירו על אוטובוסים ועל כול הדברים, וזה אז, החבריה זה ירו בהם, דפקו בהם זה, בתור אח...היה... היה הפקרות הלא אז, זה לא היה כמו שהיום.

המחבר: "זאת אומרת, פשוט, הסתובבו ברחובות, מי שראו דפקו אותם"

יוסף: "לא לא, לא בדיוק ככה."

המחבר: "אלא"

יוסף: "היו מביאים אותם לחקור והחבריה ואו דפקו בהם זה, זה יחידים שעשו את זה, לא, לא צבא ולא..."

המחבר: "עשו את זה יחידים אבל כמות גדולה של אנשים"

יוסף: "לא לא לא לא..."

המחבר: "כן, כן, זה, זה ידוע כי קברו שמה מאות אנשים, זה לא ש..."

יוסף: "אני את...זוכר את הדבר הזה, אבל תה..."

המחבר: "השאלה, הרי בסך הכול אתה... הרי דברים כאלה כמו ירי על הכביש או... זה היה בכול המקומות."

ענה יוסף:

זה היה בכול... לא בכול המקומות. פה באופן מיוחד, טנטורה, גבע ועין עיזאל וג...', וכול המקומות האלה הם באופן קבוע, הם שבשו את כול התנועה לחיפה...

המחבר: "כן, אבל זה"

יוסף: "ואחר-כך גם בכניסה לחיפה"

המחבר: "בוא נניח ככה. בגלל שהייתה מלחמה..."

יוסף: "זה הייתה מלחמה ו..."

המחבר: "בתוקף המלחמה כול אחד ענשה את מה שהוא יכול, אז הם ירו על הכביש. מה הם יכלו לעשות?"

309

יוסף : "הכביש מעל, הם שיבשו לנו את החיים"²⁷⁹

בשלב זה מתנהלת שיחה בין יוסף והמחבר על הירי הערבי על הכביש כחלק מן המלחמה ועל מה

שקרה בקקון, להשוואה, ובהמשך, אמר יוסף : "...יש חברה שנהרגו פה מהזיכרונות"

המחבר : "ותראה, בקקון, לפחות לא ידוע, אני, לפחות, יכול להיות שכן..."

יוסף : "יש חברה שקבורים עד היום..."

המחבר : "אבל בקקון לא ידוע על זה שאחרי, שאחרי הכיבוש לקחו אנשים וירו בהם ככה. שאלה למה זה קרה

בטנטורה."

יוסף : "פה ידעו את זה, זה ידעו שירו בהם"

המחבר : "השאלה למה. למה זה קרה. מה היה פה יותר מיוחד? הרי זה..."

יוסף : "הייתה שגאה"

המחבר : "הרי ה"אלכסנדרונים" זה לא היו איזה קציבים, איזה..."

יוסף : "לא "אלכסנדרונים" ירו..."

המחבר : "אלא"

יוסף : "זה היו אזרחים, הסתובבו, לא "אלכסנדרונים"

המחבר : "מה זאת אומרת אזרחים? זיכרונות?"

יוסף : "אנשים שהסתובבו בכפר, לא הצבא. הצבא לא ירה"

המחבר : "רגע, רגע. אתה לא מתכוון שהאנשים שהסתובבו וסימנו הם גם אלה שירו?"

יוסף : "לא, לא, זה לא"

המחבר : "הם לא ..."

יוסף : "הם לא היו אנשי צבא שירו בכולל אנשי צבא לא ירו. זה היו אנשים שהסתובבו בכפר וירו, מתוך שגאה

ומתוך אני לא יודע איך להסביר. זה לא היה..."

המחבר : "שאלה, איך אותה מסווג אותם. זה היו תושבי האזור, זה היו אנשי ש"י, אנשי בטחון, מהזו"

יוסף השיב :

זה לא היו אנשי ש"י, זה היו חברה שהסתובבו, היו חלק זיכרונות שכבר מתו ו...אני אפילו לא רוצה

להזכיר אותם, שהם, הוא לקח אותם אמר לו בוא, דפק לו כדור וגמר והוא אז אמר להם, שזה הלך ...

המחבר : "העניין הוא שידוע, שהיה גם הרג, מה שנקרא נקרא לזה מסודר. או ואמני למסודר הזה."

²⁷⁹ ראה: ראיין איש" של המחבר עם יוסף בן רפאל מן ב - 17.4.1997.

310

יוסף: "וזה לא, הצבא שמר, לא נתן לעשות את זה. היה אפילו חברה שלקחו...שלל וזה, והצבא לא נתן לנגוע בשום דבר."

המחבר, על מנת להבין יותר את דברי יוסף, שאל:

השאלה, בוא אני אשאל אותך אחרת: אתה מעלה בדעתך שיכול להיות שכן היה משהו שאתה, נאמר, לא הספקת כבר לראות, אולי היה לפני שבאת או אחרי שהלכת, הרי לא ישבת שם כול היום?

יוסף: "אני לא ישבתי כול היום, אני הייתי שמה שלוש ארבע שעות" המחבר: "או. כי בוא נגיד ככה. ידוע, ואני מתאר לעצמי שגם באזור יש מספיק אנשים שעוד זוכרים ויודעים, או

לפחות קיבלו את הסיפור. ידוע שבקרב עצמו..."

יוסף: "שהקרב עצמו הייתה מלחמה, זה היה בלילה..."

המחבר: "לא אבל נהרגו מהמקומיים בודדים. לא היה קרב פנים אל פנים או משהו"

יוסף: "הם ירו והתגוננו ונכנעו ו...ואז..."

המחבר: "אבל המגינים עצמם, אבל המגינים עצמם"

יוסף: "היציאה הייתה ממשטרת זיכרון?"

המחבר: "כן"

יוסף: "מכיוון, מכמה כיוונים."

המחבר: "כן, כן, זה, השאלה שלי, בוא נגיד ככה, בקרב עצמו שהתנהל, כשבאה פלוגה אחת מצפון, פלוגה אחת ממזרח, פלוגה אחת מדרום, זה..."

יוסף: "אלה נלחמו, עזבו את הכפר והכניסו אחר-כך את אנשי הג'יא, זה היה..."

המחבר: "או, בקרב עצמו, בקושי בקושי נהרגו אנשים."

יוסף: "לא, לא נגעו, כמעט ולא פגעו בהם ולא הזיקו. הצבא היה מאד מאד בסדר."

שאל המחבר:

עכשיו, אם אתה אומר שאתה הגעת לשם בשעות לפני הצהריים, משהו כזה, את הצבא שכבש את המקום החליפו אנשי החי"מ בערך אחרי הצהריים לפנות ערב.

יוסף: "הם ישבו שם איזה, איזה תקופה"

המחבר: "או, והשאלה היא..."

יוסף: "ואז, ואז, כבר לא היה מה לעשות הרבה איתם, באותם הימים הראשונים היו חב'ה שדפקו בהם אבל לא

צבא"

המחבר: "אבל את ה...את רוב הכפר לקחו משם כבר באותו יום, או שאני לא יודע..."

יוסף: "עוד שלקחו, עד שלקחו, דפקו בהם, אבל לא הצבא..."

המחבר: "באותו יום עצמו"

יוסף: "כן, אבל לא הצבא"

המחבר: "אז זה היה עניין של שעה-שעתיים בקושי"

יוסף: "כמה שעות"

המחבר: "בוא נגיד ככה, ממה שאני יודע מהצבא, אני ראייתני חלק מהלוחמים..."

יוסף: "הצבא נכנס..."

המחבר: "פה משהו נשאר לי לא ברור"

יוסף: "הצבא נכנס בשעות הלילה, מ - 01.00 בלילה ועד הבוקר"

המחבר: "הצבא נכנס לכפר, כבר היה כמעט אור."

יוסף: "מ- 01.00 בלילה התחילו את הדבר הזה"

המחבר: "הקרב. אבל הכיבוש, ההשתלטות..."

יוסף: "הכיבוש היה לפנות בוקר"

המחבר: "משהו כזה, עם אור ראשון"

יוסף: "וואחר כך הצבא חזר לנתניה זה היה, אם אני לא טועה..."

המחבר: "אה... חזרו לבסיס שלהם, כן."

יוסף: "חזרו לבסיס שלהם"

המחבר: "זה היה בשעות אחרי הצהריים, משהו כזה."

יוסף: "ואז ישבו והיו מוצאים והוציאו כול מיני דברים"

המחבר: "אבל את מה שקרה בעצם אתה אומר קרה אצל אנשי חי"מ, אפשר להגיד."

יוסף: "בדיקת אנשים שהסתובבו, זה לא כבר אה..."

המחבר: "הטובחים זה הייתה יחידה של אנשים יותר מבוגרים?"

יוסף: "יותר מבוגרים, מן האזור, מהסביבה וזה,"

המחבר: "השאלה, אז אני מבין, או-קיי, אז היו להם חשבונות איתם נגיד ככה"

יוסף: "לא..."

המחבר: "אבל, הרי..."

יוסף: "לא היה להם חשבונות איתם, לא, לא לא,"

המחבר: "סתם שנה..."

יוסף: "הייתה שנאה של, של יהודים וערבים ופה זה, וכול אחד לפי התפיסה שלו ולפי האפשרויות שלו שהיו לו..."
 המחבר: "זאת אומרת בעצם, זאת הייתה הזדמנות לגמור חשבונות על... מתרפייט."
 יוסף: "בזיוק ככה. אבל ככה היו קשרים טובים איתם..."
 המחבר: "זהו, כן"
 יוסף: "חיו איתם יפה מאד"
 המחבר: "זאת אומרת שבטעם, מה שאותה בא להגיד זה שבטעם, אלה שבאמת היו מעורבים בעניין זה היו הקיצוניים מהצד שלנו."
 יוסף: "כן, כן. לא היה, הצבא לא"
 המחבר: "לא, אבל גם מתוך החי"מ"
 יוסף: "כן"
 המחבר: "אני מבין שהיו מספיק אנשים שהכירו"
 יוסף: "זה כבר כאלה, היו כבר מהסביבה, שהכירו או שזה, אבל לא... היה אחד, זכרונני אחד, שהוא היה שלינגר [בריון], הוא דפק קצת, הוא מת כבר..."
 המחבר: "זכרונני, שלינגר."
 יוסף: "כן. הוא כבר מתי",
 המחבר: "זה לא ניידרמן"
 יוסף: "לא. ינאל ניידרמן, ינאל ניידרמן היה בין מורי הדרך לכיבוש, אבל לא..."
 המחבר: "אני יודע שהם הזכירו אחד אריה אבל השאלה..."
 יוסף: "אריה ניידרמן זה היה ניידרמן, הבן של המח'תאר של זיכרון שהיה מעם"
 המחבר: "ינאל"
 יוסף: "ינאל לא. אריה היה אחיו של ינאל... אבל הוא כבר לא היה מעורב"
 המחבר: "שאלה, לגבי השלינגר הזה, כי הזכירו לי כול מיני, אמרו לי כול מיני שמות. השאלה אם אנחנו נפגשים על אותו שם..."
 יוסף: "לא לא לא"
 המחבר: "אם הוא כבר מת אז זה כבר לא בעיה, השאלה..."
 יוסף: "בזנו, בזנו !!"
 המחבר: "בזנו: מה השם המלא שלזו"
 יוסף: "אליהו זמירלי"
 המחבר: "אליהו זמירלי. זה בא מאיפה?"

יוסף: "הוא בא מ..."

המחבר: "באמת תרכיז לא"

יוסף: "אהו"

המחבר: "לפי השם זה ממוצא תורכי"

יוסף: "לא"

המחבר: "זמיר"

יוסף: "אלוהו זמיר קראו לו, לא זמירלי, זמיר. הבן בא מיסוד המעלה. הם היו משפחה יזועה ביסוד המעלה היה להם אח בלחסי, הם משפחה יזועה"

המחבר: "נאיזו סיבה מיוחדת הייתה לו לשנוא אותם?"

יוסף: "הוא פשוט היה, הוא היה גבר. הוא התחתן פה עם זיכרונית, הוא היה האבא של ה... זה שעצר את כול החבריה עם הטנקים." הניסיון לברר את שמו של האיש לא עלה יפה.

המחבר ניסה לבדוק עם יוסף האם הוא מזהה סיבה מיוחדת להתנהגותו הרצחנית במיוחד של מי שכונה "בוגז", ויוסף השיב: "...זאת, פשוט מאד היה מלחמה...זה לא היה בריונות, זה הייתה, חשבונות, של שטאה שהיו, חיסלו..."

לשאלות המחבר על אודות שמשון משבץ אמר יוסף שהכיר אותו וידע שהוא היה במשטרת זיכרון, ואף כינה אותו כאחד מן ה"קנקעקס" (ביידיש: אחד מנותני הטון), אך לא ידע אם היה למשבץ חלק כלשהו באירועים בטנטורה.

יוסף גם לא ידע לומר שום דבר על מעורבות של יעקב אפשטיין באירועים בטנטורה, אם כי חזר והדגיש שוב ושוב את חלקו של יעקב בהשאת פרידיס וגיסר א-זרקא על מקומם בשלום. בהמשך שאל המחבר: "אם אתה עושה הערכה, כשאתה נכנסת לכפר ואתה מזכיר כול הזמן שבעצם חלק לא קטן מן האנשים כבר הסתלקו..."

יוסף: "זה היה, היה תוהו ובוהו כזה. זו האמת שהייתה שמה. אתה מבין, זו הייתה, זה היה תוהו ובוהו. זה לא היה, אחרי שכול הדבר הזה."

המחבר: "יעני לא היה משהו מסודר."

יוסף: "לא לא. לא היה מסודר."

המחבר: "זאת אומרת מצד אחד עוד הצבא היה ומצד שני הגיע גם החי"מ..."

יוסף: "הצבא היה, והוא עשה את המעולה וחזר לדורה זה היה..."

לקראת סוף השיחה הבהיר יוסף למחבר כי הוא נכנס לטנטורה רק בשעות אחר הצהריים המאוחרות וכי הוא לא ראה בכפר את אנשי טנטורה, שכבר פונו, רובם ככולם מן הכפר. לדבריו כשנכנס "הכפר היה נקי. היה ריק".²⁸⁰

אין ספק, שהדברים שאמר יוסף בן רפאל הכהן על התנהגותם של אנשי זיכרון-יעקב בטנטורה ביום כיבוש הכפר הם מיוחדים במינם, וגם אם כהן הוא היחיד האומר אותם אין להתעלם מהם, הן בגלל הוודאות הגדולה בה אמר הוא את דבריו וגם מפני שלעניין חלקם של אנשי זיכרון-יעקב בפרשה כולה, בוודאי ובוודאי בכול הקשור בשלל וביזה, ישנן בראיונות כמה וכמה אמירות, אשר יותר הכחישו מאשר אישרו דברים. דברי יוסף בן רפאל כהן מהווים, בהחלט, סיבה מספקת לערוך בין ותיקי זיכרון-יעקב מחקר מעמיק נוסף, אשר יביא לפנינו עדויות נוספות על פרשת חלקם של אנשי זיכרון-יעקב באירועים בטנטורה עם כיבוש הכפר.

שלום נתנאלי

שלום נתנאלי, יליד יפו, 1926, היה חייל בפלוגה א', שכבשה מצפון את טנטורה והוא סיפר למחבר על חלקו האישי ומה שזכר מאותו היום. לדברי נתנאלי התנהל בהחלט קרב בין העמדות הצפוניות בטנטורה לבין חיילי פלוגה א', אשר תקפו את טנטורה מצפון, כזכור. נתנאלי סיפר שבתוך הכפר עצמו כבר לא התנהלו קרבות, אך בתור מי שהיה בראש החוד, שהתפרץ לכפר, נתקלו הוא וחבריו למחלקה באש חזקה מן העמדות הקדמיות וגם השיבו באש, חזקה כנראה לא פחות, שבעקבותיה השתלטו על כול הגזרה, כולל עמדת המזגנה, שהייתה העמדה החזקה ביותר, ממנה נורתה לדברי נתנאלי "אש תופת", אם כי לא ידע לומר בבירור איזה נשק ירה בהם משם. נתנאלי דיבר על עשרות גופות של חללי טנטורה ובכך הוא אולי, כמעט היחיד, שדיבר על מספר כה גדול של נופלים מקומיים, בחלק הצפוני של הכפר. נתנאלי הדגיש שוב ושוב שהמדובר הוא בהרוגים, שנמצאו בעמדות, והוא דיבר על כך שבצד של המחלקה שלו היו שלוש או ארבע עמדות. לדברי נתנאלי, כשראו המקומיים שתוקפים אותם משני צדדים ברחו מעמדותיהם לתוך הכפר ובשלב הזה החלה הכניעה של אנשי הכפר. על פי תיאורו, כיבוש הכפר התנהל כשעדיין היה אור דמדומים וכשהאיר היום הכפר כבר היה כבוש. שבויי טנטורה מוינו, על פי אלה המסוגלים לשאת נשק ועל פי האחרים. האנשים רוכזו בשניים או שלושה מקומות ליד המסגד והחיילים שמרו עליהם חמושים במקלעים מעל גגות הבתים הסמוכים, מאחר והיו שם שבויים במספרים גבוהים, כ - 100 או 150 איש בכול ריכוז. לשאלה על פעילות ליד חוף הים השיב נתנאלי בשלילה ואחר-כך סיג

²⁸⁰ ראה: שם.

זאת באומרו שהוא, על כול פנים, לא זכר שקרה משהו על שפת הים. באשר לנשים ולילדים – על פי נתנאלי, נשלחו כולם ישירות לאגוזם ולעין עיזאל. ריכוז האנשים ליד המסגד נמשך כמה שעות. לאחר מכן מצא נתנאלי עוד ריכוז אחד של כ- 20 עד 30 אנשים. לדבריו היו בטנטורה גם מספר ניכר של תושבים, שהיו שוטרים בתקופת השלטון הבריטי. נתנאלי סיפר כי באותו ערב, הכוונה היא למוצאי שבת, 23.5.1948, עזבו החיילים את הכפר ולפי מה שאמר הדבר התרחש בטופו של היום. מכאן יש להבין כי משך כל היום היו חיילי גדוד 33 של חטיבת "אלכסנדרוני" בטנטורה, לאחר כיבוש הכפר.

לקראת סיום הפגישה שאל המחבר את נתנאלי לגבי סך ההרוגים המקומיים, על רקע זה שבראיונות קודמים דובר על מאות הרוגים. נתנאלי השיב שכידוע, שתי פלוגות בעיקר בצעו את רוב הלחימה – א' ו-ב'. בדיון שהתנהל על הנושא בין נתנאל והמחבר ציין נתנאל כי לאחר הכיבוש הוא ראה ליד המזגה את גופותיהם של כ- 10 הרוגים מקומיים, שללא ספק היו לוחמים, שנהרגו בקרב. נתנאלי דיבר גם על לחימה מבית לבית, דרומה מן המזגה. הוא הסביר שהיו, אמנם, כניעות, אך חזר והבהיר כי הכפר לא נכנע, היו כל הזמן קיני התנגדות והירי נמשך כל הזמן. לשאלה ברורה בעניין הפגיעה במקומיים, אמר נתנאלי כי לא הייתה פגיעה באנשים אלא תוך כדי הלחימה וזאת על פי הוראה מפורשת של מפקד הפלוגה, פלטיאל.²⁸¹

אבנר יעקובוב

אבנר יעקובוב, יליד הארץ, 1928, היה חייל במחלקה 5 בפלוגה א', אך את שם מפקד המחלקה שלו לא זכר. מאחר ובבדיקה איתו אמר יעקובוב שלא היה זה חיים ירדני ולא טוביה הלר המסקנה היא כי מפקד המחלקה היה צבי לידור, עליו אמרו אחרים כי היה מפקד מחלקה 5. יעקובוב סיפר שפלוגתו הגיעה מצפון והכלבים גילו את החיילים כאשר עברו ליד החושות והיה גם ירי ביניהם לבין הבדואים שהיו בחושות. המזגה, לדבריו, נלקחה עם אור ראשון. על פי הגדרת יעקובוב לקח כשעתיים שלוש למן היריה הראשונה ועד האחרונה. הוא לא זכר אם היה קרב קשה או קל, אך לדבריו, אחרי כפר סבא הערבית זה היה קל. עד כמה שראה – לא היה קרב פנים אל פנים. הוא לא ידע לומר כמה עמדות היו מול החיילים באותה הגזרה. לשאלת המחבר אם היו התנגדויות קשות מול החיילים השיב יעקובוב כי לא היו התנגדויות קשות כי אם בינוניות. החיילים ירו עד שהתקרבו כדי 30 מטרים מן המזגה והמקומיים מולם, שירו בהם בנשק קל, על

²⁸¹ ראה: ראית אישי של המחבר עם שלום נתנאלי ב- 31.5.1997.

פי יעקובוב "או שנפגעו או שברחו"²⁸² כאשר פרצו לתוך מבנה המזגגה כבר לא היו שם לוחמים ערבים כלל. לאחר ההשתלטות על המבנה נשאר יעקובוב עם כיתתו בשטח המזגגה, כשישה עד שבעה אנשים, עד סוף הקרב, בעוד שאר האנשים התקדמו הלאה והמשיכו לאסוף את המקומיים בשאר חלקי הכפר אך ליעקובוב לא היה כל קשר לכך והוא הקפיד לומר זאת שוב ושוב, כל אימת שניתנה לו הזדמנות לכך. לפיכך, לא ידע יעקובוב להגיד מה עשו האחרים. המחבר שאל את יעקובוב אם יש לו הערכה כלשהי לגבי מספר החללים המקומיים והוא לא ידע להשיב, אך אמר שנדמה לו כי ראה מולו שלושה או ארבעה הרוגים באזור הלחימה של כיתתו. על שאלת המחבר לאן הלך מן המזגגה השיב יעקובוב כי היה שם עד הפינוי וכי משם הלכו ברגל אל כלי הרכב שפינו אותם, ושהמתניו להם במרחק הליכה של 100 או 200 מטרים.

בשיחה על חללי הגדוד בקרב על טנטורה אמר יעקובוב כי מן המחלקה שלו אף אחד לא נהרג וכי כמה מן החיילים נפצעו קל. כנראה שהמידע אצל יעקובוב, ואולי גם הזיכרון, לא היו נקיים משגיאות, מאחר ולפי גרסותיהם של אחדים מן המרואיינים - בנימין פיש, מפקד הכיתה הצעיר, שהיה היחיד בנופלים מתוך פלוגה א' - השתייך למחלקה 5, של צבי לידור, מחלקתו של יעקובוב, הגם שכבר הראינו שפיש היה רשום כמפקד כיתה בפלוגה ג'. לגבי יתר מחלקות הפלוגה - לא זכר יעקובוב במדויק האם נהרגו חיילים מתוכן, וכן לא זכר את הרוגי הפלוגות האחרות.

לשאלת המחבר האם שמע משהו מחבריו האחרים על מה שהתרחש בכפר במהלך יום הכיבוש השיב יעקובוב שכולם נרדמו במשאיות ולא התנהלה כל שיחה, מה שמזכיר את עדותו הכתובה של תוליק מקובסקי, שהובאה בראשיתו של פרק זה.

לשאלת המחבר האם קרה בטנטורה משהו מיוחד שלא קרה במקומות אחרים השיב יעקובוב כי לא קרה שום דבר מיוחד וכשנשאל מדוע, לדעתו, היה הרג כה גדול באנשי טנטורה לאחר הקרב, השיב, ללא היסוס, שלא שמע ולא ראה דבר וחצי דבר מן הדברים הללו ולאחר דיון קצר הוסכם בין יעקובוב לבין המחבר כי כשעוסקים בתיאור של קרבות, לעתים קרובות במרחק קצר ביותר מתרחשים דברים שונים ומנוגדים אלו מאלו וכי אי אפשר לדעת את הכול גם אם הדברים מתרחשים במרחק קצר מאד זה מזה. בהמשך השיחה הוסיף יעקובוב שזו פעם ראשונה שהוא שמע על הריגת אנשים בטנטורה לאחר הקרב וכי תמיד היה ברור לו לחלוטין כי "לא יורים בשבויים! נקודה." ואחר-כך הוסיף: "אף פעם לא ירינו!"²⁸³

²⁸² ראה: ראיין אישי של המחבר עם אבנר יעקובוב - 31.5.1977.

²⁸³ ראה: שם.

צבי לידור (לדרמן)

צבי לידור (בזמנו - לדרמן), נולד בארץ ב - 1924, שירת בצבא 33 שנים והשתחרר בדרגת תת-אלוף, לאחר שלאחרונה מילא תפקיד של סגן ראש אמי"ן.²⁸⁴

לידור אמר שמה שניתק אותו מטנטורה היה זה שהמלחמה רק החלה בטנטורה, בה היה מפקד מחלקה, שאף לא זכר את מספרה, בפלוגה א'. כשניסה להיזכר בשמות נוספים הזכיר את יהושע רביב (רטח), כמפקד פלוגה ב', אם כי על פי אחרים וגם לפי המסמך בארכיון צה"ל האיש יהושע רביב היה בקרב על טנטורה סגנו של זיגו וקסלר, שהיה אז מפקד פלוגה ג'. הוא זכר מסע לילי, תדרוך מאד שטחי על מבנה הכפר, שהיה גדול מאד, מבנה הקרקע, הרכס השולט ממזרח, המבצר מצפון - הבורג', הנמל העתיק על שפת הים. על פי מה שזכר לידור - נאמר שפלוגה אחת הייתה אמורה לבוא מדרום, פלוגתו שלו ותוכננה לבוא מצפון ולכבוש, בשלב ראשון את המבצר, ששלט על הכפר כולו כשליטה על כף היד. לפי סיפורו של לידור, עד שהתמקמו במבצר, במחלקתו לא ירו אף כדור אחד. המחלקה או הפלוגה הגיעה למקום בשעה 01.00 או 02.00 אחר הצות, לאחר מסע ארוך. התוכנית הייתה להסתער על הכפר לקראת שחר. בפועל שמעו בקשר שהפלוגה שבאה מדרום נתקלה בהתנגדות קשה, עם הרבה פצועים וכי גם מפקד הפלוגה נפגע. את המידע הזה קיבל מפקד פלוגה א', פלטיאל, אליו הגיעה הידיעה שפלוגה ג' נתונה בקשיים, וידיעה זו זירזה את ההתקפה. בדברו חשב לידור שלפיכך - תחילת ההתקפה הוקדמה מכפי שתוכנן, עם ז'דומים. על פי לידור המרחק בין מחלקתו לבית החרושת לזכוכית היה כמה מאות מטרים, כ - 300 עד 400 מטרים. לדבריו הוא היה במרכז בגבעה של הבורג' והיה צריך לרוץ לבתי הכפר הראשונים ולהתחיל מהם את ההסתערות אל תוך הכפר. לידור לא ידע מי היה לשמאלו (בהנחה שפניו היו מופנים דרומה כוונתו הייתה - מזרחה ממנו), אך הוא היה אמור לכבוש את בית החרושת. החיילים, על פי זכרונו, היו חלקם טריפוליטנים וחלקם פלמחניקים, שהצטרפו אליו. הוא זכר והזכיר כמה שמות של חברים מן החיילים, כמו טאוויל, מימון, שלום נתנאלי ואבנר יעקובוב. הוא גם סיפר שהיה לו, לאורך כל התקופה, סמל מחלקה שעלה מתורכיה, שהיה גם בצבא התורכי.

בהמשך אמר לידור שלא נורתה שום אש לעבר אנשיו עד לרגע הסתערותם על הכפר. הוא זכר את ההתמקמות על רכס הבורג', כאשר מרחוק נשמעו יריות, כנראה מן הגזרה הדרומית, אזור הקרב של פלוגה ג'. על פי זכרונו של לידור - טנטורה היה כפר שהיה פרוט על שטח גדול. ברגע שהגיעו

²⁸⁴ ראה: ראיין אישי של המחבר עם צבי לידור ב - 3.6.1997. מאחד וקלטת הראיין אינה בידי המחבר מבוססים הדברים על רשימותי בלבד.

לפאתי הכפר השתלטו על כמה בתים, כשמחלקה נוספת הייתה משמאלם והגיעה הוראה להמשיך בטיהור הכפר.

בשלב זה סיפר לידור על כך שצורפו אליו שני נערים מן הגדני"ע, שהוגדרו כרצים וש אחד מהם נהרג בטיהור הכפר והוא אפילו לא זכר את שמו. האחד היה עם מכשיר קשר והאחר סתם רץ רגלי. מבלי שאף ידע את שמו הוא מצא אותו מת ליזו עם כדור בראשו. זה היה כשהם הגיעו בערך למרכז הכפר. החלה מנוסת אזרחים, כשמדי פעם נורו יריות, שלידור אפילו לא היה בטוח מה היה כיוון הירי. על כך המשיך לידור והסביר, שהתושבים ברחו. הוא הניח שחלק מהם היו מזוינים וכנראה שמי שירה – ירה להגנתו או משנהו כזה, להבטיח לעצמו את המנוסה יותר מאשר להגן על הכפר. כשהגיעו למרכז הכפר קיבלו הוראה לעצור ולהתארגן להגנה, מחשש שייתקלו בפלוגה שהתקדמה מזרוע. בינתיים החל אור מלא. הם התארגנו להגנה והחזיקו שם קבוצת בתים. בערך בצהריים הודיעו להם שכל הכפר נכבש, התושבים במנוסה ובנקודה זו לא זכר לידור במדויק אם ציר התנועה נפתח במלואו. הוא זכר שעדיין ישבו צלפים ערבים במערות שמצד מזרח וכי רק בשעות הצהריים הציר נפתח סופית.

אחר הצהריים נאמר להם שהחיי"מ (חיל-מצב) בא להחליפם וכי יש צורך להתארגן לפינוי ודי מהר הם עזבו את הכפר, אף מבלי שהיה די זמן לבקר ולסייר. אחר-כך באו סיפורי הביזה. טנטורה היה, על פי כל הסימנים, כפר עשיר במיוחד ואנשי החיי"מ מצאו שם, כנראה, הרבה רכוש, אך על כך הוסיף לידור שאלה היו רק שמועות. כאן הוסיף לידור כי עד כמה שזכר מעולם לא נעשה תחקיר או ניסיון לסכם או להוציא מסקנות כלשהן, כי עד מועד ההפוגות החטיבה הייתה בפעילות רצופה.

יחסית, אמר לידור, מבצע כיבוש טנטורה היה מבצע קל ופשוט ואף מהיר מאד, באופן יחסי. בפריצה לכפר היה טיהור בתים אבל לא נורתה אש מן הבתים אלא מכל מיני כיוונים. לידור דיבר על כך שחיפשו את מרכז ההתנגדות, אך האש הייתה ספוראדית ולא היו קווי הגנה. לידור אמר שבנסותו להבין מה בדיוק קרה בטנטורה הוא התרשם שקו ההגנה העיקרי שם היה הקו המזרחי, שהיה קו ההגנה הטבעי של המקום ואילו נקודת התורפה שלהם הייתה בכיוון הדרומי וכנראה שם מיקמו את עיקרי כוחותיהם. בתוך הכפר היו לוחמים כפריים מזוינים, אולי גם אנשי כנופיות. הוא סיפר שאמרו להם פעם שהיו שם גם חיילים עיראקיים אך כאלה הוא לא ראה. מי שארגן אותם להגנה צייד אותם גם בנשק, את אלה שהיו מסוגלים לכך. מה שהם פגשו הייתה מנוסה של גברים, נשים וילדים ובקשר הזהירו אותם לא להתקדם יותר מדי כי מזרוע התקדמה פלוגה ג'. מחד ניסא הם ידעו שהיו לפלוגה בעיות ואבדות אבל גם הוזהרו מהיתקלות בהם. לידור

לא ידע בדיוק מהו מרכז הכפר אבל נתגלה בו גם אזור הרבה יותר צפוף. מימינו הוא ראה את המפרץ הגדול, את קצהו הדרומי וכן את האי של המפרץ הקטן עם לשון היבשה. הם שמעו מכיוונים שונים צעקות של נשים וילדים, שעזבו את האזור. הם התחילו לרכז שבויים לנקודת ריכוז שהוא לא זכר בדיוק מה היא הייתה. ההנחיה שלו הייתה לאסוף רק גברים ואותם הם אספו ופינו לאחור. ההנחיה הייתה לא לפגוע בנשים וילדים. אמירה זו עוררה מיידית תהיה מה הייתה ההנחיה לגבי הגברים, ואין ספק כי המדובר הוא על השלב שלאחר הכניעה, כאשר כבר לא התנהלה הלחימה. התרשמותו של לידור הייתה שטנטורה הייה אחד הכפרים הגדולים באזור אותו לא פינו תושביו בטרם קרב. הבריחה האמיתית החלה כאשר פסקה האש. התושבים פתאום ראו חיילים יהודיים וברגע שהסתבר להם שהכפר נכבש על ידי היהודים החלה מנוסת ענק – נשים וילדים עם תבילות. מבחינת היהודים זה היה קרב נגד מקום אזרחי עם נשק, עם יריות, אבל כנראה שהגעת הצבא מן הצפון הייתה הפתעה גדולה ולכן ההפתעה בבוקר, כשהצבא כבר היה בתוך הכפר, הייתה טוטאלית. לידור הזכיר שוב את סיפורי החי"מ, על רכוש, זהב ותכשיטים, שנמצאו בבתים, אבל הבריחה בבוקר – זה היה הדבר העיקרי שהותיר בו רושם. לידור חזר וציין, שהם פונו מהר מאד כך שלא היה זמן כדי להתרשם יותר מזי. אחר הצהריים – כבר לא היו במקום. לידור אמר שהוא מניח שאם היו לאויב אבידות – זה היה מדרום וכי אם היה הרג – זה היה, כנראה, מדרום. על אפשרות אחרת של הרג דיבר לידור על זמן המנוסה. בהזכירו כי הכפר היה גדול ומנה, בודאי מעל ל- 1000 תושבים העריך לידור כי נפגעו מקומיים במזרח, כי הקרב במזרח עוד המשיך להתנהל וכי הרכס שם טוהר רק בשעות הצהריים. לידור הניח שמי שנשא נשק וברח – נפגע. לדברי לידור בכפר לא היה שום הרג וכי אולי היה הרג במזרח. הוא אמר שאולי הי ה גורם כלשהו לזעם.

על מחלקתו שלו אמר לידור כי הייתה לו שליטה כמעט על כל חייל וכי היה לו קשר ישיר עם כל מפקדי הכיתות, בסך הכול כ- 40 לוחמים. לדבריו התבצע פינוי ובדיקת בתים ואנשיו לא ראו שם אנשים לא מקומיים.

על דברים מיוחדים ונוספים – היו אמורים לדעת אנשי החי"מ. אצלו, אמר לידור, נמר הקרב הזה בקול דממה דקה.²⁸⁵

בסך הכול, לידור בעדותו לא סיפר דברים לא שגרתיים, אם כי לא שלל אפשרות של התרחשות כזאת. אך היו בדבריו רמזים, בהם אמר, שאם קרה משהו כמו הרג, זה כנראה התרחש מחוץ לגזרה שהייתה בשליטתו.

²⁸⁵ ראה: שם.

שמואל גטר

שמואל גטר היה חייל בגדוד 33 של חטיבת "אלכסדרוני", והשתתף בקרב לכיבוש טנטורה בתפקיד חבלן בפלוגה המסייעת, ובתור שכזה הוא סופח למחלקה בפלוגה ב', בה היה דני בעל קורא סמל.

סיפר גטר:

ביום הקרב על טנטורה הגעתי לחלק המזרחי שמוחוץ לבני הכפר. כנראה מדובר באזור בית הקברות בין השעות שש לשבע בבוקר בערך. ראיתי במקום מספר די גדול של שבויים חיים, שנשמרו על ידי חיילים ועל קים ראיתי מספר הרוגים, אשר החיילים שהיו במקום אמרו לי שהרוגים אלו נהרגו אחרי הקרב. אני לא ראיתי את ההריגה, אך שמעתי במו אוזני כי אנשי פלוגת המפקדה – טבחים, אפסנאים – הם שביצעו את ההרג. אני חושב שטיפשי להכחיש את ההרג שבוצע במקום.²⁸⁶

מוטקה גולן (גולדברג או גולדנברג)

בנובמבר 2000 ביקר המחבר אצל מוטקה גולן (בעבר: גולדברג או גולדנברג), בקיבוץ גן שמואל. הפגישה נמשכה כשעה, לא הוקלטה, ועסקה בדקותיה הראשונות בפרשת טנטורה. המחבר שאל את גולן אם היה בטנטורה ב-1948 וגולן השיב כי היה רס"ר של גדוד 31 של חטיבת "אלכסדרוני" וכי הגיע לטנטורה במוצאי שבת, 23.5.1948, עם אחד ממפקדי הפלוגות של גדודו, לביקורת. גולן אמר שברגע שראו, הוא וחברו את ערימת הגופות שהייתה מונחת שם (הוא ליווה את אמירתו בתנועות ידיים שנועדו להראות את גובה הערימה), הם הסתכלו איש אל רעהו ואמרו זה לזה כי שם התרחש טבח. כשביקש המחבר לדעת יותר פרטים על הנושא אמר גולן שמאז הוא לא עסק יותר בנושא הזה ולא רצה עוד לדעת שום דבר על העניין. הוא הוסיף שרק עוד פעם אחת נוספת בחייו הוא ראה, שוב, כמות כה גדולה של גופות, וזה היה בשארם א-שיח', לאחר שחיל האוויר הפגיו בנפלים.

בפברואר 2002 חזר המחבר אל גולן, במטרה לערוך עמו ראיון מסודר ומוקלט על המידע שבדיו. גולן סירב לחלוטין לעסוק בנושא, כדי לא לגרום בדבריו נזק, באומרו ששני הצדדים לוקים בחסר וכי שני הצדדים עשו משגים קשים.

²⁸⁶ ראה: ראיון אישי שערך המחבר עם שמואל גטר ב-24.7.2000.

מוטקה גולן לא רצה לדבר אך מתברר כי על הקשרים שהיו לו עם טנטורה נכתב בעבר גם סיפור, המרחיב במקצת את היריעה. בסיפור קטן בשם "הלבאיה", כתבה המתבררת, חנה הלוי, שגדלה כילדה בן-שמואל, דברים שזכרה, ושמעה את מוטקה גולן, בענין טנטורה:

...שם, בכפר הנטוש טנטורה אווה לו הקיבוץ קייטנה לילדיו. נקו את הבתים, הקימו אוהל גדול וארזן כשביל חדר האוכל והמקום היה לגן עדן לילדים.
 ...בסוף, יומיים לפני סיום הקייטנה שאלו מי רוצה לבוא לסיור ומוטקה יספר על כבוש טנטורה. גם אני הלכתי. נכנסנו לתוך חורשת הדקלים והמדריך של הקייטנה, קיבוצניק עליז, הביב ואוהב ילדים סיפר שמה משהו. אני כרגיל פיגרתו. הייתי הולכת וחולמת וקצת משועממת וכשהגעתי אל החבורה הם עמדו על יד בית גדול שהיה אולי, קצהו של הכפר ואני זוכרת את המלים: "אנחנו באנו למחרת כבוש טנטורה והם כבר כמעט כולם ברחו. פתאום יצא מאחורי הבית הזה ערבי ענק ורץ. ירינו בו והוא קפץ באוויר כמו שפן, הסתובב ונפל".²⁸⁷

יוסף בן-אליעזר (נכט)

בחמישה בחודש מאי, 2002, שודר, במסגרת תכנית טלוויזיה הנקראת "Hardtalk" ראיון עם יוסף בן-אליעזר (נכט), היושב כיום דרך קבע, באנגליה. בראיון זה, מספר בן-אליעזר למראיין טים סבסטיאן על הטראומה הקשה שהותיר בו כיבוש טנטורה וכן על מה שגרם לו גירוש תושבי לוד-רמלה במהלך מלחמת 1948, ועל כך שה"חוויות" הללו גרמו לו, ב-1953, לנטוש לתמיד את ארץ-ישראל.

וכך סיפר בן-אליעזר לטים סבסטיאן על מה שזכר מטנטורה:

אלה מן הכפר היו מוקפים באותו הכפר טנטורה, שהוא לא מאד רחוק מחיפה. והם נלקחו, שניים או שלושה מהם בכל פעם ואני שיערתי שהם הלכו להיחקר. ואז באו החיילים שוב ולקחו עוד כמה, אך הם לא חזרו, כך שלא ידעתי מה קרה להם. אבל אחר-כך, חברים אחרים אמרו לי שהם נרצחו בתור ניסיון לנקום על משהו, שהפלסטינים עשו לנו בפעולה צבאית קודמת.

שאל טים את בן-אליעזר: "מה הרגשת אז?"

השיב בן-אליעזר:

²⁸⁷ ראה: חנה הלוי, הלבאיה, עמ' 1.

חשתי רע בכלל זה. אני מרגיש שזו לא הדרך לעשות זאת; אנשים תמימים, אני מתכוון. אני מוכן להילחם וחשתי, אתה יודע, אבל להיות באותו הצד כמו ה... כמו ה... הנאצים היו כמו זה. לא יכולתי לעמוד, לעמוד מול זה וזה מה שהולך להיות גורלי...²⁸⁸

בסיום חלק זה של עדויות היהודים על האירועים בטנטורה – 25 מחיילי "אלכסנדרוני" שלושה אנשי זיכרון-יעקב ולישנסקי, שהיה קצין שירות הידיעות שהיה בטנטורה ביום כיבושה, אם כי לא היה חייל באותה החטיבה, יש לציין כי רואיינו חיילים ומפקדים משלוש הפלוגות של גדוד 33, עם מגוון גדול ורחב של מידע, הן אודות הקרב על טנטורה והן על עניינים רבים אחרים, עליהם הציפו המרואיינים לדבר, לפני, אחרי ותוך כדי הדברים אודות האירועים בטנטורה.

בסך הכול – 15 מחיילי החטיבה סיפרו על האירועים בטנטורה מבלי להזכיר באופן כלשהו התנהגות או פעולות חריגות בזמן כיבוש הכפר או לאחריו. לעומתם, ישנן בידינו עשר עדויות של חיילי החטיבה, המציינים, ברמות שונות של פירוט, כי אכן, הייתה גם הייתה התנהגות חריגה של הצד היהודי הכובש, שהגיעה לכלל חיסול אנשים, כלפי תושבי הכפר הגברים, כאשר, על פי העדויות, רוב המדברים על חיסול והוצאה להורג של הגברים לא ראו את הדברים בעיניהם כי אם שמעו את הדברים מאחרים. היו גם אחדים, כמו שלמה אמבר, צבי בן-משה שראו חלק מן הדברים בעיניהם. גם יוסף גרף, יוסף לישנסקי וכנראה גם יוסף בן רפאל כהן, שלא היו חיילי "אלכסנדרוני" ראו, כנראה, חיסולים בעיניהם ושילבו בעדויותיהם קטעים מהתנסותם האישית.

באשר ל – 15 המרואיינים מאנשי "אלכסנדרוני" אשר לא סיפרו על התנהגות חריגה כלשהי – היו ביניהם אנשים, כמו מפקד הגדוד פריזן ועוד אחדים, שהיו בתפקידי פיקוד בגדוד, אשר קשה ביותר לקבל את גרסתם היסודית כי לא אירע דבר חריג כלשהו בטנטורה. קשה, ואולי אף בלתי מתקבל על הדעת כי הדברים סופרו, וְלו גם על ידי היהודים בלבד, והם, בתפקידים ובמעמדם לא ידעו על המתרחש. אין מנוס מן המסקנה כי היה קיים בין אנשי "אלכסנדרוני" מעין "נדר" שתיקה שבהסכמה, שהתקיים ביניהם במשך השנים, מבלי שסוכם עליו רשמית אי-פעם. ייתכן שזוהו גם ההסבר לחלק מאותן שתיקות של מבוכה, התלבטות מה לומר ואמירות כמו "איני יודע" או "לא שמעתי" אשר קרו לחלק מן המרואיינים מדי פעם, בעיקר כשנשאלו ישירות אודות חיסול אנשי טנטורה, בהתחשב במה שאמר יואל סולניק למחבר זמן רב לאחר הראיון המקורי:

²⁸⁸ ראה: ראיון מלוויזיוני עם יוסף בן-אליעזר, מרחץ B.B.C. World, בהכנית בשם "Hardtalk", בתאריך 5.5.2001.

323

אין ספק שכולם יודעים היטב מה שקרה בטנטורה לאחר כיבוש הכפר, אך מטבע הדברים אנשים לא אוהבים לדבר על כך, ודאי וודאי שלא ליד אנשים "זרים", שאינם אנשי החטיבה, כי אין ספק שאין זה מקור לגאווה גדולה.²⁸⁹

²⁸⁹ אלו דברים שאמר יואל סולניק למחבר בשיחה שלא הוקלטה, בביתו, בבית נחמיה, בנובמבר 2000.